

Lainopillinen osasto

1.9.1986

Opastinsilta 7
Sensatorbron

00520 HELSINKI
HELSINGFORS

Puhelin (90) 1511
Telefon

Työeläkelaitoksille

SUOMEN JA SVEITSIN VÄLINEN SOSIAALITURVASOPIMUS

Suomen ja Sveitsin välinen sopimus sosiaaliturvasta tulee voimaan 1.10.1986. Sopimusteksti on lähetetty yleiskirjeen 4/1986 liitteenä. Sosiaaliturvasopimuksen toimeenpanosta on tehty erillinen sopimus.

Tässä yleiskirjeessä selostetaan pääpiirteitä Sveitsin eläkevakuutusjärjestelmästä sekä sosiaaliturvasopimuksen sisältöä ja siihen liittyviä käytännön toimenpiteitä työeläkkeiden osalta.

ELÄKETURVAKESKUS

SUOMEN JA SVEITSIN VÄLINEN SOSIAALITURVASOPIMUS

Sivu

1. YLEISTÄ	1
1.1 Sosiaaliturvasopimuksen soveltamisala	2
2. SVEITSIN ELÄKEVAKUUTUSJÄRJESTELMÄ	4
2.1 Yleistä	4
2.2 Sveitsin yleinen eläkejärjestelmä	4
2.2.1 Vanhuuseläke	5
2.2.2 Perhe-eläke	5
2.2.3 Työkyvyttömyyseläke	6
2.2.4 Ylimääräinen eläke	7
2.2.5 Rahoitus	8
2.2.6 Tasauskassat	8
2.2.7 Kantonien eläkkeet	9
2.3 Sveitsin työeläkejärjestelmä	9
2.4 Sveitsin vapaaehtoiset lisäeläkejärjestelyt	10
3. SOSIAALITURVASOPIMUKSEN TÄRKEIMMÄT PERIAATTEET	11
3.1 Sopimusmaiden kansalaisten rinnastaminen	11
3.2 Eläkkeen maksaminen maasta toiseen	11
3.3 Työskentelymaan/asuinmaan lainsäädännön soveltaminen	11
3.4 Poikkeukset työskentelymaan lainsäädännön soveltamisesta	12
3.4.1 Lähetetyt työntekijät	12
3.4.1.1 Lähetetyn työntekijän todistus	13
3.4.2 Muut poikkeukset	14
4. OIKEUS ELÄKKEESEEN JA ELÄKKEEN MÄÄRÄYTYMINEN	16
4.1 Vakuutuskausien hyväksilukeminen	16
4.2 Sveitsin eläkkeen määräytyminen	16
4.2.1 Sveitsin työkyvyttömyyseläke	17
4.2.2 Sveitsin vanhuus- ja perhe-eläke	17
4.2.3 Sveitsin ylimääräinen eläke	18
4.3 Suomen eläkkeen määräytyminen	19

5. ELÄKKEEN HAKEMINEN JA TIETOJEN VÄLITTÄMINEN SOPIMUSVALTIOSTA TOISEEN	19
5.1 Eläkkeen hakemismenettely	19
5.1.1 Eläkehakemus tehdään Suomessa	20
5.1.2 Eläkehakemus tehdään Sveitsissä	20
5.2 Lääkärinlausuntojen ja -tarkastusten toimittaminen	21
5.3 Etuuksien maksaminen	21
5.4 Etuuksien pidättäminen	21
5.5 Eläkkeensaajaa koskevien tietojen ilmoittaminen	21
5.6 Sopimuspuolten käyttämä kieli	22
5.7 Yhdyselimet	22
5.8 Valituksen jättäminen	22
6. LUETTELO SOPIMUKSEN TARKOITTAMISTA YHDYSELIMISTÄ	23

SUOMEN JA SVEITSIN VÄLINEN SOSIAALITURVASOPIMUS

1. YLEISTÄ

Sosiaaliturvasopimuksen päätarkoitus on taata toisen sopimusvaltion kansalaisille vastavuoroisesti samat sosiaalivakuutusetuudet kuin sopimusvaltio antaa omille kansalaisilleen. Sopimus takaa myönnettyjen etuuk-sien maksamisen sopimusvaltiosta toiseen ja myös kol-mansiin maihin samoin edellytyksin kuin valtion omille kansalaisille.

Sosiaaliturvasopimuksen määräyksiä sovelletaan myös ennen sopimuksen voimaantuloa sattuneisiin eläketapah-tumiin. Eläkkeen maksaminen alkaa aikaisintaan sopi-muksen voimaantulosta lukien. Sveitsin tapaturmava-kuutuksen eläkkeisiin on oikeus kuitenkin vain, jos tapaturma sattuu sopimuksen voimassaollessa.

Eläkeoikeuden syntymiseksi otetaan huomioon paitsi sopimuksen voimassaollessa täytetyt vakuutuskaudet myös ne toisen sopimusvaltion kaudet, jotka ovat täyt-tyneet jo ennen sopimuksen voimaantuloa.

Jos Sveitsin eläkevakuutusjärjestelmästä on jo ennen sopimuksen voimaantuloa palautettu järjestelmään suo-ritettuja maksuja, niitä ei voida enää suorittaa uudelleen. Näiden maksujen perusteella ei myöskään enää ole oikeutta eläkkeeseen.

Aikaisemmin tehdyt päätökset esimerkiksi eläkeoikeu-desta tai eläkkeen määrästä eivät ole esteenä asian uudelleen harkitsemiselle sopimuksen nojalla. Näin ollen niiden henkilöiden, joiden eläkeoikeudesta on päätetty ennen sopimuksen voimaantuloa, oikeus etuuk-siin vahvistetaan uudelleen sopimuksen perusteella, jos tätä koskeva hakemus esitetään. Uudelleenvah-vistaminen voi tapahtua myös viran puolesta. Tällä menettelyllä ei voida pienentää etuuksia.

Määräajat ja vanhentumisajat hakemuksen tekemiselle alkavat aikaisintaan sosiaaliturvasopimuksen voimaan-tulosta.

Eläkettä myönnettäessä sovelletaan yleensä sopimusvaltion omaa lainsäädäntöä. Niinpä eläkkeen saamisen edellytykset harkitaan ja eläkkeen määrä lasketaan sopimusvaltion oman lainsäädännön mukaan. Esimerkiksi Suomen työeläkkeen määrä lasketaan täällä tehdyn työn perusteella ja Suomen työeläkelainsäädännön mukaisesti.

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa sosiaaliturvasopimuksen soveltamisesta Suomessa. Sveitsissä vastaava viranomainen on Sveitsin liittovaltion sosiaalivakuutusvirasto (Bundesamt für Sozialversicherung). Työeläke-, kansaneläke- ja tapaturmavakuutussektorilla on Suomessa kullakin oma yhdyselimensä, jonka kautta sopimusvaltioiden vakuutuslaitokset asioivat keskenään ja joka hoitaa sopimuksessa sovittuja yhteisiä tehtäviä.

Sosiaaliturvasopimuksen määräykset muodostuvat varsinaisesta sopimustekstistä ja siihen liittyvästä päätöspöytäkirjasta, jonka säännökset ovat yksipuolisesti toista sopimuspuolta koskevia ja yhtä sitovia kuin varsinaisen sopimustekstin määräykset. Lisäksi on tehty sopimuksen toimeenpanosopimus, joka tulee voimaan yhtäaikaan pääsopimuksen kanssa. Tässä yleiskirjeessä selostetaan aluksi sosiaaliturvasopimuksen ja päätöspöytäkirjan sisältöä sekä Sveitsin eläkejärjestelmää ja sen jälkeen toimeenpanosopimuksessa sovittua menettelyä sopimuksen soveltamiseksi käytäntöön.

Sosiaaliturvasopimuksen määräyksiä selostettaessa Sveitsin eläkkeillä tarkoitetaan ainoastaan Sveitsin yleisen eläkejärjestelmän etuuksia. Sveitsin työeläkejärjestelmän ja vapaaehtoisten lisäeläkejärjestelyjen etuuksien myöntämiseen ja maksamiseen sosiaaliturvasopimuksella ei ole vaikutusta.

1.1 Sosiaaliturvasopimuksen soveltamisala

Sopimuksen piiriin kuuluva lainsäädäntö

Sosiaaliturvasopimuksen 2 artiklassa määrätään, mihin sosiaaliturvalainsäädännön alueisiin sopimusta sovelletaan.

Lainopillinen osasto

1.9.1986

3

Sveitsin osalta sopimus koskee liittovaltion

- vanhuus- ja perhevakuutusta
- työkyvyttömyysvakuutusta

(Sveitsin uusi työeläkejärjestelmä ei ole mukana sopimuksessa.)

- työtapaturma- ja tapaturmavakuutusta sekä ammattitautivakuutusta
- maatalouden perhelisiä
- sairausvakuutusta.

Suomen osalta sopimus koskee

- työeläkevakuutusta sekä kansaneläke- ja yleistä perhe-eläkevakuutusta
- tapaturma- ja ammattitautivakuutusta
- lapsilisiä
- sairausvakuutusta ja äitiysavustusta sekä kansanterveys- ja sairaalapalveluja
- invalidihuoltoa ja invalidirahaa.

On huomattava, että päättöpöytäkirjan määräyksen mukaan Suomen työttömyyseläkkeet eivät ole mukana sopimuksessa. Myöskään sairaanhoito tilapäisen oleskelun aikana ei sisälly sopimukseen. (Sveitsin sairausvakuutus on vapaaehtoinen ja kantoneittain järjestetty.) Suomen kansaneläkelainsäädännön mukaisen vanhuus- ja perhe-eläkkeen pohjaosan lisäksi sopimuksessa on mukana myös työkyvyttömyyseläkkeen pohjaosa.

Henkilöpiiri

Sopimuksen 3 artikla määrää, että sopimusta sovelletaan

- sopimusvaltioiden kansalaisiin ja
- näiden perheenjäseniin ja edunsaajiin, jos nämä johtavat heistä oikeutensa. Tällaisia edunsaajia ovat esimerkiksi perhe-eläkkeen edunsaajat.

Päättöpöytäkirjan 3 kohta rinnastaa sopimusmaiden kansalaisiin pakolaiset ja valtiottomat henkilöt, samoin kuin näiden perheenjäsenet ja edunsaajat.

Sopimusta sovelletaan siis pääosin vain Sveitsin ja Suomen kansalaisiin, joten se on henkilöpiiriltään Suomen aiemmin solmimia sosiaaliturvasopimuksia suppeampi.

2. SVEITSIN ELÄKEVAKUUTUSJÄRJESTELMÄ

2.1. Yleistä

Sveitsin vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläketurva perustuu kolmelle "pilarille". Näistä tärkein on kahdeksi erilliseksi vakuutukseksi järjestetty yleinen ja pakollinen vanhuus- ja perhe-eläkevakuutus sekä työkyvyttömyyseläkevakuutus. Toisen "pilarin" muodostaa vuoden 1985 alusta voimaan tullut työeläkevakuutus, joka ei ole mukana Suomen ja Sveitsin välisessä sosiaaliturvasopimuksessa. Näitä järjestelmiä täydentävät vapaaehtoiset työnantajakohtaiset ja yksityiset eläkejärjestelyt sekä henkilökohtaiset säästöt.

2.2. Sveitsin yleinen eläkejärjestelmä

Sveitsin yleisestä eläkejärjestelmästä myönnetään vanhuus-, perhe- ja työkyvyttömyyseläkkeitä. Järjestelmän piiriin kuuluvat kaikki Sveitsissä asuvat henkilöt. Sveitsin kansalainen voi vakuuttaa itsensä vapaaehtoisesti tässä järjestelmässä pakollisen vakuutuksen loppuessa.

Järjestelmä kattaa siis pääasiallisesti Sveitsissä asuvat Sveitsin kansalaiset. Yleisenä eläkeoikeuden syntymisen edellytyksenä on, että henkilö on maksanut vähintään yhden täyden vuoden ajan vakuutusmaksuja.

Sveitsissä pysyvästi asuvalla ja siellä työskentelevällä muun maan kansalaisella on Sveitsin lainsäädännön mukaan oikeus etuuksiin sen jälkeen, kun hän on suorittanut vakuutusmaksuja järjestelmään vähintään 10 vuodelta tai asunut yhdenjaksoisesti Sveitsissä vähintään 15 vuotta ennen eläketapahtuman sattumista. (Tätä odotusaikaa ei sopimuksen tultua voimaan enää vaadita Suomen kansalaiselta.)

Täyden eläkkeen saaminen edellyttää, että vakuutettu on jatkuvasti joko asunut tai työskennellyt Sveitsissä vuodesta 1948, jolloin yleinen vanhuus- ja perhe-eläkevakuutusjärjestelmä tuli voimaan, taikka 20 ikävuoden täyttämisestä. Ellei tämä jatkuvan työskentelyn tai asumisen edellytys täyty, vakuutetulle syntyy oikeus ns. osaeläkkeeseen, jos minimivakuutusaika (yksi vuosi) täyttyy.

Lainopillinen osasto

1.9.1986

5

2.2.1. Vanhuuseläke

Vanhuuseläkeikä on naisilla 62 ja miehillä 65 vuotta. Eläke on mahdollista lykätä vähintään yhdellä ja enintään viidellä vuodella, jolloin lykkäyskorotus vaihtelee 8,4 prosentin ja 50 prosentin välillä. Eläkkeen saaminen ei edellytä työnteon lopettamista. Eläke on kaksiosainen: siihen kuuluu tasasuuruinen osa ja ansioperusteinen osa. Jälkimmäinen määräytyy vakuutetun kaikkien niiden vuosien keskiansion mukaan, joilta vakuutusmaksut on maksettu. Keskiansiot tarkistetaan vakuutukseentulovuoden perusteella määräytyvällä kertoimella vastaamaan tulotason nousua. Ansioperusteinen osa eläkkeestä voi olla enintään 20 prosenttia yllä mainituista keskiansioista.

Eläkkeellä on vähimmäis- ja enimmäismääränsä, *vuonna 1986 eläkkeen määrä voi olla 8 640 ja 17 280 Sveitsin frangin välillä. Myös eläkkeen perusteena huomioon otettavilla ansioilla on yläraja, joka vuonna -86 on 51 840 Sveitsin frangia vuodessa.

Sveitsin yleisessä eläkejärjestelmässä on erityinen avioliitossa oleville maksettava eläke, avioparieläke. Tämä eläke maksetaan, kun molemmat aviopuolisot ovat täyttäneet eläkeiän tai kun mies on täyttänyt eläkeiän ja alle 62-vuotias vaimo on vähintään 50 prosenttisesti työkyvytön. Avioparieläke määräytyy puolisoiden yhteenlasketuista ansioista ja näin syntyneeseen eläkkeeseen maksetaan 50 prosentin korotus.

Miehen vanhuuseläkkeeseen lisätään vaimokorotus, jos vaimo on 53-61 -vuotias. (Alaikäraja nostetaan asteittain vuoteen 1988 mennessä, jolloin se tulee olemaan 55 vuotta).

Eronneeseen naiseen sovelletaan samoja säännöksiä kuin avioliitossa olevaan, jos hän huoltaa lapsiaan eikä hänellä ole omaa eläkettä.

Vanhuuseläkkeeseen maksetaan lapsikorotus alle 18-vuotiaista lapsista tai alle 25-vuotiaista opiskelevista lapsista. Lapsikorotus on 40 prosenttia.

2.2.2. Perhe-eläke

Yleisen eläkejärjestelmän mukainen perhe-eläke maksetaan naisleskelle ja lapselle.

*) Sveitsin frangi = FIM 2.76 (22.5.1986)

Leskeneläke maksetaan alle 62-vuotiaalle leskelle, jos hän huoltaa lasta tai, jos hän on täyttänyt 45 vuotta ja avioliitto edunjättäjän kanssa oli kestänyt viisi vuotta. Jos leski on ollut useammassa avioliitossa, eri avioliittojen yhteinen kesto aika voidaan ottaa huomioon viiden vuoden määrää aikaa laskettaessa. Leskeneläkkeen määrä on 80 prosenttia edunjättäjän vanhuuseläkkeestä. Eläkkeen määrässä otetaan huomioon sekä edunjättäjän että lesken maksamat vakuutusmaksut.

Lesken täyttäessä 62 vuotta eläke muutetaan vanhuuseläkkeeksi, jos sen määrä on leskeneläkettä suurempi. Eläke lakkaa, kun leski solmii uuden avioliiton.

Eronnut vaimo rinnastetaan leskeen ja hänellä on oikeus saman suuruiseen eläkkeeseen kuin leskellä, jos edunjättäjällä oli ollut velvollinen osallistumaan hänen elatukseensa ja jos avioliitto oli jatkunut vähintään 10 vuotta.

Leskellä on oikeus kertasuoritukseen, jos hän ei täytä leskeneläkkeen saamisen edellytyksiä eikä itse saa työkyvyttömyyseläkettä. Kertasuorituksen määrä riippuu lesken iästä ja avioliiton kesto ajasta.

Lapseneläkettä maksetaan 18 ikävuoteen saakka tai opiskelevalle lapselle 25 ikävuoteen saakka. Lapseneläkkeen määrä on puoliorvolle 40 prosenttia ja täysorvolle 60 prosenttia edunjättäjän vanhuuseläkkeestä.

2.2.3. Työkyvyttömyyseläke

Työkyvyttömyysvakuutuslaki tuli Sveitsissä voimaan 1959. Työkyvyttömyyseläkeoikeus on vakuutetulla, joka terveydellisen haitan vuoksi on todennäköisesti pysyvästi tai pitkähkön ajan täysin tai osittain työkyvytön.

Alaikäistä pidetään työkyvyttömänä, jos terveydellinen haitta todennäköisesti tulee myöhemmin estämään hänen työkykyisyytensä. Työkyvyttömyys voi aiheutua jo syntymästä asti olleesta haitasta, sairaudesta tai onnettomuudesta.

Yleisen eläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeen erityispiirre on, että eläkettä maksetaan yleensä vasta kuntoutusyritysten jälkeen. Kuntoutuksen ajalta vakuutetulle maksetaan erityistä kuntoutusrahaa ja eläkettä aletaan suorittaa vasta 360 päivän kuluttua työkyvyttömyystapahtumasta, jos vakuutettu on kuntoutuksen jälkeen edelleen vähintään 50 prosenttisesti työkyvytön. Jos vakuutettu on vähintään 2/3 työkyvy-

Lainopillinen osasto

1.9.1986

7

tön, hänellä on oikeus täyteen eläkkeeseen. Tämä eläke on vanhuuseläkkeen suuruinen. Puoliksi työkyvyttömälle maksetaan osaeläke, jonka määrä on puolet täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä. Joissakin tapauksissa eläkettä voidaan maksaa myös vähintään 30 prosenttisesti työkyvyttömälle.

Työkyvyttömyysaste määrätään vertaamalla kuntoutuksen jälkeisiä ansioita niihin ansioihin, jotka vakuutettu saisi, jos hän ei olisi työkyvytön. Vertailua tehtäessä työmarkkinatilanne otetaan huomioon.

Työkyvyttömyyseläkkeen yleiset edellytykset ja eläkkeeseen oikeutetut henkilöryhmät ovat vastaavat kuin yleisessä vanhuus- ja perhe-eläkkeessä. Näin ollen esimerkiksi eläkeoikeuden syntyminen edellyttää vakuutusmaksuja vähintään yhdeltä täydeltä vuodelta.

Jos vakuutettu tulee työkyvyttömäksi ennen 45 vuoden ikää, eläkkeen perusteena olevia indeksillä tarkistettuja ansioita korotetaan prosentilla, jonka suuruus riippuu vakuutetun iästä. Korotusprosentti vaihtelee alle 23-vuotiaan 100 prosentista 39-44 -vuotiaan viiteen prosenttiin. Varsinaista tulevan ajan osuutta eläkkeessä ei ole. Kun vakuutettu täyttää vanhuuseläkeiän, työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi.

2.2.4. Ylimääräinen eläke

Yleiseen eläkejärjestelmään kuuluva erityinen eläkelaji on ylimääräinen eläke. Tätä eläkettä voi saada vain vakuutettu, joka asuu Sveitsissä ja jolla ei ole varsinaista eläkettä tai jonka varsinainen eläke on pienempi kuin ylimääräinen eläke. Yleisimmin tätä eläkettä saavat kotirouvat, jotka eivät ole maksaneet vakuutusmaksuja, mutta ovat kuitenkin kuuluneet Sveitsin vakuutukseen.

Ulkomaalaisen on ylimääräisen eläkkeen saadakseen täytettävä erityiset maassa asumista tai vakuutusmaksujen maksamista koskevat vaatimukset. Yleensä vaaditaan vakuutusmaksuja 10 vuodelta tai Sveitsissä asumisesta 15 vuotta. Sosiaaliturvasopimusmaiden kansalaisilla on oikeus ylimääräiseen eläkkeeseen samoin edellytyksin kuin Sveitsin kansalaisilla. Huomattava on kuitenkin, että henkilön on eläkkeen saadakseen asuttava Sveitsissä.

Ylimääräinen eläke vastaa varsinaisen eläkkeen vähimmäismäärää. Se on yleensä tulositonnainen ja lähinnä sosiaalihuoltoetuksiin rinnastettava.

Lainopillinen osasto

1.9.1986

8

2.2.5. Rahoitus

Yleisen eläkejärjestelmän rahoitukseen osallistuvat vakuutetut, työnantajat, kantonit ja valtio.

Työntekijät maksavat vakuutusmaksua 4,7 prosenttia tuloistaan. Työnantajat maksavat suorittamistaan palkoista samoin 4,7 prosenttia. Yrittäjien vakuutusmaksu on yleensä 8,8 prosenttia työtulosta.

Vakuutetut, jotka eivät ole ansiotyössä, maksavat vakuutusmaksuja omaisuutensa tai eläketulojensa perusteella, joten esimerkiksi eläkeläiset maksavat vakuutusmaksuja. Niiden vakuutusmaksu, jotka eivät ole ansiotyössä, on tuloista riippuen 250 - 12 000 Sveitsin frangia vuodessa.

Vakuutusmaksuista on vapautettu vain vaimot ja naislesket, jotka eivät tee ansiotyötä ja joiden puoliso on tai edunjäittäjä oli vakuutettu, samoin kuin alle 17 vuotiaat lapset sekä eräät erityisryhmät.

Valtio ja kantonit osallistuvat eläkekustannuksiin kiinteillä osuuksilla, jotka ovat vanhuus- ja perhe-eläkkeiden osalta noin 15 prosenttia ja työkyvyttömyyseläkkeiden osalta 50 prosenttia menoista.

2.2.6. Tasauskassat

Tasauskassat (Ausgleichskasse), joita on 104, huolehtivat yleisen eläkejärjestelmän hallinnosta. Ne keräävät vakuutusmaksut, sekä myöntävät ja maksavat eläkkeet. Tasauskassojen keskuselin on Keskustasaus-toimisto, joka rekisteröi vakuutetut ja eläkkeensajat.

Työkyvyttömyyseläkkeiden myöntämisestä päättää sitä varten perustettu erityiselin, työkyvyttömyysvakuutuslautakunta, jollainen on jokaisella kantonilla. Tämä on tasauskassoista riippumaton elin.

Työnantajat ja yrittäjät, jotka kuuluvat oman tasauskassansa liittoon, maksavat vakuutusmaksunsa jollekin 76 liittotasauskassasta. Muut maksavat vakuutusmaksunsa suoraan asuinpaikkansa tai yrityksen kotipaikan kantonin tasauskassalle. Valtion viranomaisilla on lisäksi oma tasauskassansa ja muualla kuin Sveitsissä työskentelevillä vakuutetuilla Sveitsiläinen tasauskassa (Schweizerische Ausgleichskasse) Genevessä.

Työnantajan on joka vuoden lopussa ilmoitettava tasauskassalleen, miten vuoden mittaan maksetut maksut jaetaan hänen eri työntekijöidensä kesken.

Lainopillinen osasto

1.9.1986

9

Tasauskassoissa jokaisella vakuutetulla on oma henkilökohtainen tilinsä. Työntekijä, joka haluaa tietää, ovatko hänen tulonsa oikein ilmoitetut, voi pyytää kopion henkilökohtaisesta tilistään siltä tasauskassalta, johon hän on viimeksi suorittanut vakuutusmaksuja. Hän voi myös pyytää jokaiselta tasauskassalta, jossa hän on ollut vakuutettuna, oman tilinsä sinne suoritetuista maksuista.

2.2.7. Kantonien eläkkeet

Kantoneilla on Sveitsissä omia täydentäviä eläkejärjestelyjään, joilla taataan oman kantonin eläkkeensaajille yleisen järjestelmän vähimmäiseläkettä korkeampia eläkkeitä. Liittovaltio maksaa osan näiden järjestelyjen kustannuksista.

2.3. Sveitsin työeläkejärjestelmä

Pakollinen työeläkejärjestelmä tuli Sveitsissä voimaan vuoden 1985 alusta. Tämän järjestelmän eläkkeet eivät ole mukana sosiaaliturvasopimuksessa. Järjestelmässä ei kuitenkaan ole rajoituksia kansalaisuuden eikä etuuksien ulkomaille maksamisen suhteen.

Työeläkkeiden piiriin kuuluvat yksityisen ja julkisen sektorin palkansaajat. Järjestelmästä maksetaan vanhuus-, työkyvyttömyys-, lesken- ja orvoneläkkeitä. Työkyvyttömyys- ja perhe-eläkevakuutukseen kuuluvat palkansaajat, jotka ovat täyttäneet 18 vuotta ja vanhuuseläkevakuutukseen ne, jotka ovat täyttäneet 25 vuotta. Vuosiansion on oltava melko korkea, vähintään 17 280 Sveitsin frangia vuodessa (vuonna 1986), jotta työeläke karttuu. Eläkkeen perusteena olevalla ansiotulolla on sama yläraja kuin yleisessä eläkejärjestelmässä. Vuonna -86 tämä raja on 51 840 Sveitsin frangia vuodessa.

Vanhuuseläkeikä on sama kuin yleisessä järjestelmässä, ja työkyvyttömyyseläkkeen saaminen riippuu siitä, saako vakuutettu eläkkeen myös yleisestä työkyvyttömyyseläkevakuutuksesta. Eläkkeen saamisen edellytykset ovat muutoinkin yleensä vastaavat kuin yleisessä järjestelmässä.

Vakuutettu pysyy työeläkejärjestelmässä niin kauan, kuin hänen työsuhteensa on voimassa. Perhe- ja työkyvyttömyyseläkevakuutuksessa eläketurvan täysitehoisuus säilyy 30 päivää työsuhteen päättymisestä. (Täysitehoiseen eläkkeeseen lasketaan mukaan eläkeikään jäljellä oleva aika ottamalla tältä ajalta huomioon ns. teoreettiset vakuutusmaksut.) Ansaittu eläkeoi-

keus sen sijaan säilyy aina. Aiemman työnantajan eläkejärjestelyssä ansaittu eläkeoikeus siirretään yleensä uuden työnantajan eläkejärjestelyyn.

Yrittäjät voivat vakuuttaa itsensä työeläkejärjestelmässä vapaaehtoisesti.

Työeläkejärjestelmän erikoisuutena on mahdollisuus käyttää osa karttuneesta vanhuuseläkeoikeudesta asunnon hankkimiseen tai asuntolainan maksamiseen. Näihin tarkoituksiin vakuutettu voi käyttää enintään puolet vanhuuseläkkeensä arvosta.

Karttunut työeläke voidaan suorittaa vakuutetulle ennen eläketapahtumaa, jos vakuutettu muuttaa pysyvästi pois Sveitsistä tai jos naispuolinen vakuutettu menee avioliittoon ja lopettaa ansiotyön taikka jos vakuutettu ryhtyy yrittäjäksi. Samoin menetellään, jos vakuutettu on työeläkejärjestelmän piirissä vähemmän kuin yhdeksän kuukauden ajan.

Sekä työnantajat että työntekijät maksavat vakuutusmaksuja järjestelmään. Maksu on vanhuuseläkettä varten työntekijän iästä riippuen 7-18 prosenttia, työkyvyttömyyseläkettä varten 3 prosenttia ja takuurahastoa varten 0,3 prosenttia. Työnantajien maksaman osuuden on oltava vähintään samansuuruinen kuin vakuutettujen. Työeläkevakuutusta hoitaa joko sitä varten perustettava säätiö, keskinäinen avustuskassa tai julkisella sektorilla julkisoikeudellinen eläkelaitos. Lisäksi on olemassa "korvaava" eläkelaitos niitä työnantajia varten, jotka eivät perusta jotakin tai liity johonkin yllämainituista laitoksista.

2.4. Sveitsin vapaaehtoiset lisäeläkejärjestelyt

Sveitsin noin kolmesta miljoonasta palkansaajasta yli kahdella miljoonalla on ennen pakollisen työeläkejärjestelmän voimaantuloa ollut lisävakuutusjärjestely. Useimmiten nämä järjestelyt ovat olleet yrityskohtaisia.

Työeläkejärjestelmään siirtymiskausi on tällä hetkellä meneillään, ja vapaaehtoisten lisävakuutusjärjestelyjen merkitys tulevaisuudessa vähenee. Todennäköisesti suurin osa entisistä lisäeläkejärjestelyistä siirretään työeläkejärjestelmän piiriin.

3. SOSIAALITURVASOPIMUKSEN TÄRKEIMMÄT PERIAATTEET

3.1 Sopimusmaiden kansalaisten rinnastaminen

Sveitsin eläkelainsäädäntö asettaa ulkomaalaiselle tiukat ehdot eläkeoikeuden syntymiseksi. Kun sveitsiläiselle syntyy eläkeoikeus yhden vuoden vakuutusmaksujen maksamisella, ulkomaalaisella on 10-15 vuoden odotusaika. Eläkeoikeutta ei siis tällöin synny, ennen kuin vakuutettu on maksanut vakuutusmaksuja 10 vuotta tai asunut Sveitsissä 15 vuotta.

Sopimuksen 4 artiklan määräys on näin ollen tärkeä, koska se takaa molempien sopimusmaiden kansalaisille sekä heidän perheenjäsenilleen ja edunsaajilleen samat oikeudet ja velvollisuudet. Sopimuksen nojalla Suomen kansalaisella on siis samoin kuin Sveitsin kansalaisella vain yhden vuoden odotusaika eläkeoikeuden syntymiselle. Suomalaisilla ei ole kuitenkaan oikeutta kaikkiin niihin sosiaalivakuutusetuksiin, joita Sveitsin lainsäädäntö takaa ulkomailla oleville sveitsiläisille, kuten oikeutta kuulua ulkomailla Sveitsin vapaaehtoiseen vakuutukseen.

3.2 Eläkkeen maksaminen maasta toiseen

Sveitsi ei oman lainsäädäntönsä nojalla yleensä maksa siellä karttuneita eläkkeitä ulkomaille. Tämän vuoksi sopimuksen 5 artiklan määräykset muuttavat aiemman tilanteen. Sopimuksen nojalla etuudet maksetaan sopimusmaasta toiseen, ja sopimusmaiden kansalaisille ne maksetaan myös kolmansiin maihin samoin edellytyksin kuin maan omille kansalaisille.

Tästä säännöksestä on poikkeuksia, esimerkiksi Suomen kansaneläkettä ei makseta kolmansiin maihin.

3.3 Työskentelymaan/asuinmaan lainsäädännön soveltaminen

Sopimuksen piiriin kuuluvat henkilöt on yleensä vakuutettava sen sopimusvaltion lainsäädännön mukaan, jonka alueella he työskentelevät. Asumiseen perustuvat vakuutukset kuten sairausvakuutus tai Suomen kansaneläkevakuutus määräytyvät sen mukaan, missä maassa vakuutettu vakinaisesti asuu.

Sopimusmaiden kansalaiset vakuutetaan siis ansiotyöhön perustuvien etuuksien osalta siinä maassa, missä työ tehdään.

3.4 Poikkeukset työskentelymaan lainsäädännön soveltamisesta

3.4.1 Lähetetyt työntekijät

Tärkein poikkeus työntekomaassa vakuuttamisesta on sopimuksen 7 artiklassa mainittu tilanne, lähetetyt työntekijät.

Säännöksen tarkoitus on estää tilanne, jossa tilapäinen työskentely toisessa maassa katkaisee lyhyeksi ajaksi kotimaan sosiaalivakuutuslainsäädännön soveltamisen.

Lähtetämiselle säädetty määräaika poikkeaa Suomen aiemmista sopimuksista, tämän sopimuksen mukaan lähetettynä työntekijänä voi työskennellä enintään 24 kuukautta.

Sopimuksen mukaan työnantajan lähettäessä työntekijänsä työskentelemään toiseen sopimusmaahan lyhyeksi ajaksi vakuuttamista ei siirretä maasta toiseen. Jotta työntekijää voidaan pitää sopimuksen tarkoittamana lähetettynä työntekijänä edellytetään, että koko ulkomaan työskentelyn ajan työsuhte säilyy työnantajaan, jonka kotipaikka on Suomessa. Työtä on tehtävä lähettäjävaltiossa olevan työnantajan lukuun ja tällä työnantajalla on myös säilyttävä työn johto- ja valvontaoikeus. Esimerkiksi suomalaisesta yhtiöstä sen tytäryhtiöön Sveitsiin työskentelemään lähtevä työntekijä ei ole tässä tarkoitettu lähetetty työntekijä. Työntekijän tulee myös olla tosiasiallisesti lähetetty maasta toiseen, joten työskentelymaassa palkattua työntekijää ei voida pitää lähetettynä työntekijänä.

Tilapäisesti toisen sopimusvaltion alueelle lähetetty työntekijä jää 24 ensimmäisen kuukauden ajaksi lähetäjämaan lainsäädännön piiriin. Sopimus ei edellytä, että työskentely toisessa sopimusmaassa olisi alunperin tarkoitettu enintään 24 kuukautta kestäväksi, vaan ulkomaan työkomennuksen tulee vain olla tarkoitettu tilapäiseksi. Lähetettynä työntekijänä voidaan siis sopimuksen nojalla pitää työntekijää aina ensimmäiset 24 kuukautta toisessa sopimusmaassa työskentelyn alkamisesta, kun lähettämisen muut edellytykset täyttyvät.

Jos työskentely toisessa sopimusvaltiossa jatkuu yli 24 kuukautta, työntekijä siirtyy työskentelymaan lain-

säädännön piiriin. Esimerkiksi eläkevakuutusmaksut maksetaan 24 kuukautta ylittävältä ajalta työskentelyvaltio.

Jos lähettäjävaltion lainsäädännön soveltamista työntekijään halutaan jatkaa, sopimusvaltioiden asianomaiset viranomaiset voivat hakemuksesta päättää tällaisesta poikkeusmenettelystä. Suomen sosiaali- ja terveysministeriön ja Sveitsin liittovaltion sosiaalivakuutusviraston (Bundesamt für Sozialversicherung) on sopimuksen 9 artiklan mukaan yhteisesti sovittava poikkeuksen myöntämisestä.

Jos suomalainen työntekijä työskentelee sosiaaliturvasopimuksen voimaantullessa Sveitsissä suomalaisen työnantajan lähettämänä, 24 kuukauden määräaika lasetaan sopimuksen voimaantulosta eikä Sveitsissä työskentelyn alkamisesta.

Vaikka sopimus yleensä koskee vain sopimusmaiden kansalaisia, lähetettyjen työntekijöiden osalta sopimuksessa on poikkeusmääräys. Lähetetty työntekijä voi olla muunkin kuin sopimusmaan kansalainen.

3.4.1.1 Lähetetyn työntekijän todistus

- a) Todistus Suomen sosiaaliturvalainsäädännön piiriin kuulumisesta Sveitsissä työskentelyn aikana

Työnantajalla on oltava Eläketurvakeskuksen antama todistus SF/CH 1 voidakseen osoittaa, että työntekijä kuuluu lähetettynä työntekijänä Suomen sosiaalivakuutuksen piiriin. Näin hän vapautuu Sveitsissä velvollisuudesta järjestää työntekijälleen Sveitsin lainsäädännön mukainen sosiaaliturva. Samalla myös työntekijä itse vapautuu Sveitsin sosiaalivakuutusmaksuista.

Lähetetyn työntekijän todistusta voi pyytää joko työnantaja tai työntekijä suoraan Eläketurvakeskuksesta (Eläketurvakeskus, ulkomaisten eläkeasiain jaosto) taikka hakea sitä eläke- tai tapaturmavakuutuslaitoksen, myös Tapaturmavakuutuslaitosten Liiton taikka kansaneläkelaitoksen paikallistoimiston kautta.

Saatuaan lähetetyn työntekijän todistushakemuksen Eläketurvakeskus tarkastaa, että työntekijän eläke-, tapaturma- ja sairausvakuutus on Suomessa järjestyksessä.

Lähetetyn työntekijän todistusta ei tarvitse hakea, jos on kysymys aivan lyhytaikaisesta työmatkasta,

Lainopillinen osasto

1.9.1986

14

kuten kuukauden opintomatkasta tai alle kuukauden kestävästä työskentelystä.

Sveitsissä todistus on esitettävä vaadittaessa, joten sitä ei tarvitse toimittaa työskentelyn alkaessa sveitsiläisille viranomaisille tai laitoksille.

b) Suomen vakuutuksessa pysyminen poikkeusluvalla

Jos lähettämisaika ylittää 24 kuukauden määräajan ja työntekijä halutaan edelleen pitää Suomen sosiaalivakuutuksen piirissä, työnantajan ja työntekijän on yhdessä haettava jatkoaikaa. Vapaamuotoinen hakemus on tehtävä Suomessa sosiaali- ja terveysministeriölle ennen 24 kuukauden määräajan päättymistä.

Sosiaali- ja terveysministeriö sopii jatkoajan myöntämisestä Sveitsin liittovaltion sosiaalivakuutusviraston kanssa.

c) Sveitsistä Suomeen lähetetty työntekijä

Sveitsistä Suomeen työskentelemään lähetettävällä työntekijällä tulee olla vastaavanlainen lähetetyn työntekijän todistus kuin Suomesta Sveitsiin lähtevällä. Todistus (CH/SF 1) on samansisältöinen kuin Suomesta Sveitsiin lähetettävän työntekijän todistus. Suomessa oleva työnantajan edustaja tai työntekijä toimittaa yhden kappaleen todistuksesta Eläketurvakeskukselle ja toinen jää työntekijälle. Eläketurvakeskus säilyttää tiedon siitä, että kysymyksessä oleva työntekijä on lähetetty, jolloin välttyään mm. tarpeettomilta valvontatoimenpiteiltä.

Jatkoajan hakeminen ja myöntäminen tapahtuu Sveitsissä samalla tavoin kuin Suomessa.

3.4.2 Muut poikkeukset

Työskentelymaassa vakuuttamisen periaatteesta poiketaan lähetetyn työntekijän lisäksi seuraavissa tapauksissa:

Toisen sopimusvaltion alueella kotipaikan omaavan kuljetusalan yrityksen työntekijään, joka työskentelee molempien sopimusvaltioiden alueella, sovelletaan vain sen maan lainsäädäntöä, jossa yrityksellä on kotipaikka.

Jos kuitenkin työntekijän oma kotipaikka on toisessa sopimusvaltiossa kuin yrityksen kotipaikka tai jos hän työskentelee jatkuvasti tässä toisessa maassa yrityk-

Lainopillinen osasto

1.9.1986

15

sen sivutoimiston tai -liikkeen taikka pysyvän edustuston palveluksessa, häneen sovelletaan tämän maan lainsäädäntöä. Jos siis esimerkiksi Suomessa asuva työntekijä on sveitsiläisen kuljetusalan yrityksen palveluksessa ja hän työskentelee sekä Suomessa että Sveitsissä, häneen sovelletaan Suomen lainsäädäntöä.

Samoja säännöksiä kuin kummankin sopimusvaltion alueella työskentelevään kuljetusalan yrityksen työntekijään sovelletaan myös sopimusvaltioiden lentoliikennettä harjoittavien yritysten lentohenkilökuntaan. Sopimus velvoittaa lentoliikennettä harjoittavat yritykset ilmoittamaan toisen sopimusvaltion vakuutuslaitokselle sen alueelle tilapäisesti lähetettävät muut kuin lentohenkilökuntaan kuuluvat työntekijät, jotka työskentelevät molempien sopimusvaltioiden alueella.

Lähetäjämaan lainsäädäntöä sovelletaan aina sopimusmaasta toiseen lähetettäviin julkisen sektorin palveluksessa oleviin henkilöihin. Heihin sopimus rinnastaa Suomen Matkailun edistämiskeskuksen palveluksessa Sveitsissä työskentelevät ja Sveitsin Valtion matkailukeskuksen palveluksessa Suomessa työskentelevät työntekijät.

Merimiesten ja muiden aluksissa palvelevien henkilöiden vakuuttaminen hoidetaan siinä maassa, jonka lippua alus käyttää.

Diplomaattien vakuuttamisesta sopimuksessa määrätään, että sopimusvaltion kansalainen, joka lähetetään diplomaattisen edustuston tai konsuliedustuston jäsenenä toisen sopimusvaltion alueelle, jää lähetäjämaan lainsäädännön piiriin.

Sellaiset sopimusvaltion kansalaiset, jotka otetaan toisen sopimusvaltion alueella ensiksi mainitun sopimusvaltion diplomaattisen edustuston tai konsuliedustuston palvelukseen, vakuutetaan pääsääntöisesti sen sopusmaan lainsäädännön mukaan, jonka alueella edustusto sijaitsee. Näillä ns. paikalta palkatuilla on kuitenkin mahdollisuus valita työskentelymaan lainsäädännön soveltamisen sijaan diplomaattisen edustuston lainsäädännön soveltaminen, jos he ilmoittavat tästä valinnastaan kolmen kuukauden kuluessa työskentelynsä alkamisesta.

Diplomaattien henkilökohtaisessa palveluksessa oleviin henkilöihin, joilla on sama kansalaisuus kuin heidän työnantajallaan, sovelletaan samoja säännöksiä kuin yllämainittuihin paikalta palkattuihin.

Lainopillinen osasto

1.9.1986

16

Sovellettavan lainsäädännön valinnasta on Sveitsistä ilmoitettava Suomen ulkoasiainministeriölle ja Suomes-
ta Sveitsin valaliiton tasauskassalle (Eidgenössische
Ausgleichskasse) sekä Sveitsin tapaturmavakuutuksen
(SUVA) aluetoimistolle (Kreisagentur). Edustuston
lainsäädännön soveltamisen valinnut työntekijä saa
asianomaiselta ministeriöltä tai vakuutuslaitokselta
todistuksen tämän lainsäädännön piiriin kuulumisesta.

Sopimuksen määräykset diplomaatteihin sovellettavasta
lainsäädännöstä vastaavat diplomaattisia suhteita
koskevan Wienin yleissopimuksen määräyksiä muilta osin
kuin sovellettavan lainsäädännön valintaoikeuden osal-
ta.

Kaikkiin muihin yllämainittuihin henkilöihin kuin
merimiehiin sovelletaan työskentelymaassa vakuuttami-
sesta poikkeavia säännöksiä heidän kansalaisuudestaan
riippumatta. Esimerkiksi lähetetyltä työntekijältä ei
vaadita Suomen tai Sveitsin kansalaisuutta.

4. OIKEUS ELÄKKEESEEN JA ELÄKKEEN MÄÄRÄYTYMINEN

4.1. Vakuutuskausien hyväksilukeminen

Vakuutuskaudet määritellään sopimuksessa maksukausik-
si, työskentelykausiksi tai asumiskausiksi taikka
niitä vastaaviksi kausiksi. Tällaisia sopimusmaassa
täytettyjä vakuutuskausia voidaan ottaa henkilön hy-
väksi huomioon toisessa sopimusmaassa, jotta vaaditta-
vat odotusajat eläkeoikeuden syntymiseksi täyttyisi-
vät. Näin ollen Sveitsin eläkevakuutuksen piiriin
kuuluminen rinnastetaan Suomen työeläkelainsäädännön
vaatimaan viiden vuoden Suomessa asumiskauteen, jotta
Suomen työkyvyttömyyseläke voitaisiin myöntää täysi-
tehoisena.

Suomen kansalaisilta poistuvat Sveitsin lainsäädännön
ulkomaalaisille asettamat pitkät odotusajat, joten
Suomen kansalaisilla on oikeus Sveitsin eläkkeisiin
samoin ehdoin kuin sveitsiläisillä. Tämän vuoksi
vakuutuskausien hyväksilukemisella ei ole Sveitsin
eläkkeiden osalta merkitystä.

4.2. Sveitsin eläkkeen määräytyminen

Jos sopimuksessa ei muuta määrätä, Sveitsi soveltaa
Suomen kansalaisiin sopimuksen nojalla samoja säännök-
siä kuin omiin kansalaisiinsa.

Sopimuksessa on joitakin erityissäännöksiä siitä,
miten oikeus sveitsiläiseen eläkkeeseen syntyy ja

Lainopillinen osasto

1.9.1986

17

milloin eläke Sveitsistä myönnetään. Seuraavassa selvitetään lyhyesti näitä säännöksiä.

4.2.1 Sveitsin työkyvyttömyyseläke

Sopimuksen nojalla Sveitsissä asuvalla Suomen kansalaisella on oikeus Sveitsin lainsäädännön mukaiseen kuntoutukseen työkyvyttömyyden sattuessa, jos hän on välittömästi ennen työkyvyttömyyden alkamista maksanut eläkevakuutusmaksuja Sveitsin järjestelmään vähintään yhden vuoden ajan.

Varsinaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen ja avuttomuuskorvauksiin Suomen kansalaisella on oikeus samoin perustein kuin Sveitsin kansalaisella. Kuten aiemmin kohdassa 2 esitellystä Sveitsin eläkejärjestelmästä käy ilmi, työntekijältä vaaditaan yleensä yhden vuoden vakuutusmaksukausi, jotta oikeus eläkkeeseen syntyy.

Sveitsin työkyvyttömyysvakuutus edellyttää, että vakuutussuhde on voimassa työkyvyttömyystapahtuman sattuessa. Sopimuksen nojalla Sveitsissä vakuutuksessa olemiseen rinnastetaan vakuutettuna oleminen Suomen eläkevakuutuksessa. Näin ollen Sveitsin lainsäädännön vaatima edellytys vakuutettuna olemisesta työkyvyttömyystapahtuman sattuessa täyttyy, jos henkilö asuu työkyvyttömyyden sattuessa Suomessa tai on Suomessa eläkevakuutettu. Lisäksi sopimus määrää, että Suomen kansalaisen vakuutussuhteen Sveitsin eläkevakuutukseen katsotaan edelleen olevan voimassa, vaikka hän ei sairauden tai tapaturman johdosta enää tee ansiotyötä. Vakuutuksessa henkilö pysyy tällöin niin kauan kuin hän saa Sveitsissä kuntoutusta tai asuu siellä.

Jos Suomen kansalainen on Sveitsin lainsäädännön mukaan vähemmän kuin puoli vuorokautta työkyvytön, hänelle myönnetään Sveitsin yleisen eläkejärjestelmän mukainen työkyvyttömyyseläke vain, jos hän asuu Sveitsissä.

4.2.2 Sveitsin vanhuus- ja perhe-eläke

Suomen kansalaisilla on samoin edellytykset kuin Sveitsin kansalaisilla oikeus Sveitsin vanhuus- ja perhevakuutuksen eläkkeisiin ja avuttomuuskorvauksiin, eli yleensä yhden vuoden vakuutusmaksujen maksamisen perusteella.

Poikkeuksellista menettelyä sovelletaan, kun on kysymys pienestä osaeläkkeestä, joka on määrältään korkeintaan yksi kymmenesosa täydestä eläkkeestä. Tällöin Suomen kansalainen, joka ei asu Sveitsissä, saa osaeläkkeen asemesta kertakaikkisen korvauksen sen

suuruisena, kuin eläke olisi Sveitsin lainsäädännön mukaisen vakuutustapahtuman sattumishetkellä. Jos työntekijä on jo saanut pientä osaeläkettä ja hän lähtee Sveitsistä lopullisesti, hänelle myönnetään tällöin vastaavanlainen korvaus, jonka määrä vastaa muuton ajankohdan arvoa.

Sopimuksessa on erityisjärjestely myös niitä tilanteita varten, joissa osaeläkkeen määrä on enemmän kuin kymmenesosa, mutta enintään viidesosa täydestä eläkkeestä. Tällöin Suomen kansalainen, joka ei asu Sveitsissä tai joka lähtee sieltä lopullisesti, voi valita joko eläkkeen maksamisen tai kertakorvauksen. Valinta on tehtävä eläkehakemuksen ollessa vireillä, jos etuuteen oikeutettu vakuutustapahtuman sattuessa asuu Sveitsin ulkopuolella tai maasta poistuttaessa, jos hän on jo saanut Sveitsissä eläkettä. (Menettelystä ks. s. 20)

Sopimus määrää myös, ettei etuuteen oikeutetulla enää kertakorvauksen saatuaan ole mitään oikeuksia Sveitsin vakuutukseen suoritettujen maksujen perusteella.

4.2.3 Sveitsin ylimääräinen eläke

Sveitsin lainsäädännön mukaan ulkomaalaisille ei myönnetä ylimääräisiä eläkkeitä. Sopimuksen nojalla kuitenkin Suomen kansalaisella on oikeus samoin ehdoin kuin Sveitsin kansalaisella Sveitsin yleisen järjestelmän ylimääräisiin eläkkeisiin. Edellytyksenä on, että Suomen kansalainen on välittömästi ennen eläkkeen hakemisajankohtaa asunut Sveitsissä, vanhuuseläkettä hakiessaan yhtäjaksoisesti vähintään kymmenen vuotta ja perhe- tai työkyvyttömyyseläkettä hakiessaan yhtäjaksoisesti vähintään viisi vuotta. Tämä yhdenjaksoisuus ei keskeydy, jos Suomen kansalainen poistuu Sveitsistä enintään kolmeksi kuukaudeksi vuotta kohti. On kuitenkin huomattava, ettei tätä eläkelajia koskaan makseta Sveitsin ulkopuolelle.

Ennen sopimuksen voimaantuloa maksetut palautukset Sveitsin vakuutukselle suoritetuista maksuista ja kohdassa 4.2.2 mainitut kertakorvaukset pienen osaeläkkeen sijasta eivät estä ylimääräisen eläkkeen myöntämistä Suomen kansalaiselle. Aiemmin palautetut maksut tai maksettu korvaus otetaan kuitenkin huomioon myönnettävissä eläkkeissä. Tämä säännös johtuu Sveitsin ylimääräisten eläkkeiden erityisluonteesta; nämä eläkkeet ovat lähinnä sosiaalihuoltoetuuksia.

4.3. Suomen eläkkeen määräytyminen

Sveitsin kansalaisella on oikeus Suomen työeläkelainsäädännön mukaisiin etuuksiin samoin edellytyksin kuin Suomen kansalaisella. Kuten jo aiemmin mainittiin, myös työkyvyttömyyseläkkeen täysitehoisuuden edellytyksenä oleva viiden vuoden Suomessa asumiskausi voidaan korvata kausilla, jotka henkilö on oman työnsä perusteella kuulunut Sveitsin eläkevakuutuksen piiriin. Sveitsissä asumisella ei siis voi korvata Suomessa asumiskausia. Suomen ja Sveitsin kaudet eivät saa olla päällekkäisiä.

Sopimuksessa ei ole yllämainitun ja työttömyyseläkettä koskevan säännöksen lisäksi muita erityissäännöksiä oikeudesta Suomen työeläkkeeseen, joten Sveitsin kansalaisiin sovelletaan Suomen omaa työeläkelainsäädäntöä. Sopimuksessa ei myöskään ole eläkkeiden yhteensovitusta koskevia säännöksiä.

Sveitsin kansalainen, jolle on jo Suomessa myönnetty Suomen kansaneläkelainsäädännön mukainen vanhuus- tai työkyvyttömyyseläke taikka perhe-eläke, säilyttää oikeutensa näihin eläkkeisiin samoin edellytyksin kuin Suomen kansalainen. Tietyin edellytyksin Sveitsin kansalaiselle, joka asuu Sveitsissä, voidaan myöntää paitsi Suomen kansaneläkelainsäädännön mukaisen vanhuus- tai perhe-eläkkeen pohjaosa, myös työkyvyttömyyseläkkeen pohjaosa. Sopimuksen mukaan Sveitsissä tai Suomessa asuvalle Sveitsin kansalaisella on oikeus tietyin edellytyksin näihin etuuksiin, vaikka hän ei täyttäisikään Suomen sisäisen lainsäädännön vaatimia Suomessa asumista koskevia ehtoja.

5. ELÄKKEEN HAKEMINEN JA TIETOJEN VÄLITTÄMINEN SOPIMUSVALTIOSTA TOISEEN

Seuraavassa selvitetään sosiaaliturvasopimuksessa ja sen toimeenpanosopimuksessa sovittua menettelyä sopimuksen soveltamiseksi.

5.1. Eläkkeen hakemismenettely

Sopimuksen toimeenpanosopimuksessa on sovittu, että eläkettä haettaessa käytetään kummankin maan omia eläkehakemuslomakkeita. Molempien maiden eläkehakemus tulee vireille hakemuksen jättämisellä yhteen sopimusmaahan.

Sosiaaliturvasopimuksessa on erityismääräys Suomen lainsäädännön mukaisen korotuksen maksamisesta eläkkeen tai muun korvauksen viivästymisajalta. Säännöksen mukaan viivästyskorotusta laskettaessa Suomen

eläkehakemus katsotaan vasta silloin jätetyksi, kun se on saapunut tarpeellisine liitteineen päätöksen antavalle suomalaiselle eläkelaitokselle.

5.1.1 Eläkehakemus tehdään Suomessa

Kun suomalaisesta eläkehakemuksesta ilmenee, että hakija on työskennellyt Sveitsissä, eläkelaitoksen tulee toimittaa jäljennös hakemuksesta ja lääkärinlausunnoista Eläketurvakeskukseen ulkomaisten eläkeasian jaostoon, josta lähetetään hakijalle Sveitsin eläkehakemuslomake. Näin menetellään, ellei asiakirjoista käy ilmi, että asia on jo hoidettu. Suomessa asuva henkilö voi jättää sveitsiläisen eläkehakemuksensa mm. työeläkelaitokselle, Eläketurvakeskukselle tai Kansaneläkelaitokselle. Sveitsillä on eläkkeiden hakemista varten kolme eri eläkehakemuslomaketta, jotka ovat kaksikielisiä (suomi ja saksa). Sveitsin eläkettä haetaan eri lomakkeella, kun on kysymys työkyvyttömyyseläkkeestä (CH/SF3.1), perhe-eläkkeestä (CH/SF3.2) tai vanhuuseläkkeestä (CH/SF3.3).

Sveitsin vakuutuslaitos toimittaa päätöksensä muutoksenhakuohjeella varustettuna suoraan hakijalle ja ilmoittaa siitä Eläketurvakeskukselle ja Kansaneläkelaitokselle.

Toimeenpanosopimuksessa määrätään erityismenettelystä silloin, kun on kysymyksessä tässä yleiskirjeessä aiemmin selostettu tilanne, jossa Suomen kansalainen voi valita Sveitsin eläkejärjestelmän osaeläkkeen tai kertakorvauksen välillä (ks. sivu 18). Tällöin Sveitsiläinen tasauskassa ilmoittaa välittömästi etuuden saajalle hänen eläkkeensä kuukausimäärän samoin kuin kertakorvauksen määrän. Kassa ilmoittaa myös huomioitettujen vakuutuskausien määrän. Etuuden saajan on valittava osaeläkkeen ja kertakorvauksen välillä 60 päivän kuluessa siitä, kun hän on saanut tasauskassan ilmoituksen. Ellei etuudensaaja ole määrääjän kulussa käyttänyt valintaoikeuttaan, Sveitsiläinen tasauskassa maksaa hänelle kertakorvauksen.

5.1.2 Eläkehakemus tehdään Sveitsissä

Sveitsissä asuvat henkilöt voivat jättää Suomen eläkehakemuksensa Sveitsiläiselle tasauskassalle Genevessä. Kansaneläkettä ja työeläkettä Suomesta haetaan eri lomakkeilla, jotka ovat kaksikielisiä. Sveitsiläinen tasauskassa merkitsee Suomen eläkehakemuksen saatuaan siihen vireilletulopäivän ja toimittaa sen edelleen Eläketurvakeskukselle ja Kansaneläkelaitokselle.

Jos Suomen tai Sveitsin eläkettä hakeva henkilö asuu muualla kuin Suomessa tai Sveitsissä, hänen tulee hakea etuutta suoraan näiden maiden eläkelaitokselta tai yhdyselimeltä.

Eläkelaitoksen tulee toimittaa Eläketurvakeskukselle jäljennös päätöksestä, jonka Eläketurvakeskus toimittaa edelleen Sveitsiin.

5.2. Lääkärintarkastus- ja -tarkastusten toimittaminen

Toimeenpanosopimuksen mukaan sopimusvaltion vakuutuslaitos lähettää toisen sopimusvaltion vakuutuslaitokselle alkuperäisinä tai jäljennöksinä lääkärintarkastus- ja tutkimustulokset, jotka se on hankkinut omaa työkyvyttömyyseläkeratkaisuaan tehdessään. Lääkärintarkastusten toimittaminen maasta toiseen edellyttää, että hakija on antanut tähän suostumuksensa.

Sopimusvaltion vakuutuslaitos voi oman maansa yhdyselimen kautta pyytää toisen sopimusvaltion yhdyselintä suorittamaan lääkärintarkastuksia ja hankkimaan muita tarvittavia tietoja työkyvyttömyyseläkkeen hakijasta tai saajasta, joka asuu toisen sopimusvaltion alueella. Lääkärintarkastuksista aiheutuvat kustannukset maksaa se vakuutuselin, jolle lääkärintarkastuksen suorittaminen on annettu tehtäväksi. Kustannukset korvaa tutkimusta pyytänyt vakuutuselin jokaisen tapauksen osalta erikseen.

5.3. Etuuksien maksaminen

Eläkkeet maksetaan suoraan etuuden saajalle. Vakuutuslaitokset voivat maksaa ne oman maansa valuutassa.

5.4. Etuuksien pidättäminen

Sopimusvaltion vakuutuslaitoksen myöntämä etuus voidaan pidättää toisen sopimusvaltion laitoksen hyväksi esimerkiksi, kun sairauspäiväraha toisesta maasta sattuu yhteen toisen maan myöntämän eläkkeen kanssa. Myös etuuden ennakko voidaan pidättää toisesta maasta myönnettävän saman etuuden osalta.

5.5. Eläkkeensaajaa koskevien tietojen ilmoittaminen

Sopimusvaltion alueella asuvat eläkkeensaajat, jotka saavat etuuksia toisesta sopimusvaltiosta, ovat velvolliset ilmoittamaan etuutta suorittavalle vakuutuslaitokselle kaikista henkilöään ja perheasemaansa, terveydentilaansa tai työ- ja ansiokykyään koskevista

muutoksista, jos ne voivat vaikuttaa heidän etuuksiinsa. Muutoksista ilmoittaminen voi tapahtua joko suoraan toisen maan vakuutuslaitokselle tai asuinmaassa olevan yhdyselimen kautta.

Sopimusvaltioiden vakuutuslaitosten tulee myös ilmoittaa toisilleen kaikista yllämainitunlaista muutoksista saamansa tiedot. Tämä ilmoittaminen tapahtuu aina yhdyselinten välityksellä.

5.6. Sopimuspuolten käyttämä kieli

Sosiaaliturvasopimuksessa ei ole erityismääräystä siitä, mitä kieltä sosiaaliturvasopimusasioissa on käytettävä. Vakuutuslaitokset ja yhdyselimet voivat antaa eläkepäätökset ja toimittaa lääkärinlausunnot omalla kielellään.

5.7. Yhdyselimet

Toimeenpanosopimuksen 1 artiklan mukaan sopimuksen toimeenpanosta vastaavina yhdyseliminä toimivat eläkevakuutusasioissa Sveitsissä Sveitsiläinen tasauskassa Genevessä ja Suomessa työeläkkeiden osalta Eläketurvakeskus sekä kansaneläkkeen ja yleisen perhe-eläkkeen osalta Kansaneläkelaitos. Näin ollen kaikki Sveitsin ja Suomen välillä eläkeasioissa tapahtuva tietoliikenne kulkee keskitetysti näiden yhdyselinten kautta. (Yhdyselinten osoitteet ovat kohdassa 6.)

5.8. Valituksen jättäminen

Sosiaaliturvasopimuksen 26 artikla määrää, että mm. eläkeasiaa koskeva valitus katsotaan määräajassa jätetyksi, kun se on jätetty jommankumman sopimusvaltion siinä maassa toimivaltaiselle hallintoviranomaiselle, tuomioistuimelle tai sosiaalivakuutuslaitokselle määräajan kuluessa. Tällöin valituksen vastaanottaja merkitsee asiakirjaan sen saapumispäivämäärän ja toimittaa valituksen suoraan tai yhdyselimen välityksellä toisen sopimusvaltion asianomaiselle elimelle.

6. LUETTELO SOPIMUKSEN TARKOITTAMISTA YHDYSELIMISTÄ

Eläkevakuutus:

Eläketurvakeskus
Opastinsilta 7
PL 11
00520 Helsinki

Kansaneläkelaitos
PL 640
00101 Helsinki

Schweizerische Ausgleichskasse
(Sveitsiläinen tasauskassa)
Avenue Ed.-Vaucher 18
CH-1211 Geneve 28

Sairausvakuutus:

Kansaneläkelaitoksen sairausvakuutusosasto
PL 450
00101 Helsinki

Bundesamt für Sozialversicherung
(Sveitsin liittovaltion sosiaalivakuutusvirasto)
CH-3003 Bern

Tapaturmavakuutus:

Tapaturmavakuutuslaitosten Liitto
Bulevardi 28
00120 Helsinki

Bundesamt für Sozialversicherung
(Sveitsin liittovaltion sosiaalivakuutusvirasto)
CH-3003 Bern

Muut sopimusasiat:

Sosiaali- ja terveysministeriö
Vakuutusosasto
PL 147
00121 Helsinki

Bundesamt für Sozialversicherung
(Sveitsin liittovaltion sosiaalivakuutusvirasto)
CH-3003 Bern